

Povest o težkih dneh.

Spisala Marica.

Sedevala je ob potoku in se zasanjala v njegovo tajnostno žuborenje. Domislila se je, kako je sedevala nekdanj ob njem, otrok z neizkušeno mlado dušo, ki še ni poznala gorja, dasi ga je videla, z veseljem, lahkim in brezskrbnim srcem, dasi je videlo i to mnogo žalosti, a je ni poznalo in umelo. Takrat je sanjala o vrtovih življenja, ki cveto nekje daleč tam zunaj v svetu, kamor hite bistri valčki. „Milijon cvetov me čaka tam zunaj, kakor v snu blesti z rožami posuta pot in vmes zveni spev tajnostne sreče rožnih dni,“ je pomislila in vzdrhtela v sladki misli. Od takrat pa je prehodila dolgo pot. Šla je skozi zasanjane vrtove, bilo je mnogo sreče, ali bilo je je toliko, da je preplavljala vso njeno dušo. Smejala se ji je pomlad in njeno življenje. Še predno je mislila, je stala sredi cestnih vrtov, kjer je dehtelo v opojnem čaru cvetje in je plamenel v gorkem žaru solnčni sev, poln blaženstva in miline, in ona je v sladki omami drhtela kakor pomladni cvet, ko pogleda prvič iz teme smrti v luč življenja. — „A pomlad je samo enkrat v letu. In v življenju?“ Vzdrhtela je pri tej misli. „Samo enkrat! Bilo je — in ni več . . .“

„Vanda!“ je zaklical nekdo preko pokošenega travnika.

Vstala je in odšla s težkim vzdihom.

„Kje pa se mudiš, Vanda, iskala sem te,“ je dejala mati skoro očitajoče.

„Doli ob potoku. Saj veste, kako rada sem nekoč sedevala ob njem. Tam se tako lepo sanja, tam si včasih celo domišljujem, da sem še otrok, da še nisem bila v svetu, da je bilo vse, kar vem o njem, le neprijeten sen, in domišljujem si, da me čaka tam zunaj med cvetnimi gredami še solnčna sreča.“

„Ah, pojdi, pojdi s svojimi večnimi sanjarijami! V teh ni tolažbe, veruj mi, Vanda! Glej, minili so dnevi, ko ti ni bilo treba misliti na resnost življenja. A zdaj stoji pred tabo življenje, kakršno je v resnici — ne v sanjah in cvetju brez plevela, ne v solncu brez sence, ne v jasnem obzorju brez megla. — Spoznaj ga, kakršno je, in ne bo ti treba tožiti, da si razočarana, varana, nesrečna. Se pač moramo ravnati mi po življenju, ono se noče po nas.“

„Težko je to, mati! Saj si bila nekoč tudi ti mlada, kako, da me ne umeš?“

„Umem te, dete, a rada bi ti prihranila težke dni, kakor sem jih živela jaz, ker nisem hotela zabiti svojih mladostnih sanj.“

„Ti si bila nesrečna?“

„Nesrečna, Vanda, in bojim se, da ne bi prišlo nad tebe toliko gorja, kolikor ga je bilo v mojih dneh nekoč.“

„Pripoveduj mi, mati!“

„Povem ti žalostno zgodbo mračnih let, ker zdi se mi, da je čas, ko jo moraš zvedeti. —

Imela sem v mladih letih mehko in sanjavo dušo, kakor jo imaš ti. In ljudje so me črtili in žalili, ker nisem marala mnogo mednje. Rekli so, da sem ponosna, ošabna, prevzetna, in še več takih lastnosti so mi natvezli. Ni mi bilo mnogo mar, kar so govorili za mano, a njih hudobni pogledi so mi rezali v dušo. —

Sama ne vem, kako je prišlo, in postala sem res ponosna, ker so ljudje tako hoteli — ponosna v svojih sanjah.

Sanjala sem o človeku, ki mora priti od nekod iz tujine, ki ne bo tak, kakor so ti ljudje, in me popelje s sabo proč, daleč proč od njih v nov, v hrepenenju zasanjan svet.

Slutili so morda starši, kaj se godi v moji mladi duši, in so me hoteli ozdraviti. Zaman so bila njih zdravila, zaman besede in svarila. V meni je bilo hrepenenje, silno in nepremagljivo.

Nekoč je prišel zasanjani „kraljič“. Nikdar ga nisem videla prej, a sem ga takoj spoznala. Bil je on, ki ga je v hrepenenju čakala mlada duša.

Vzljubila sem ga v istem trenutku in vedela sem, da pojdem ž njim, kamor bo hotel. Mlad je še bil in lep moj Dušan.

Ljubila sva se in na najino pot se je razlila škrlatna zarja sreče. Vprašal je zame pri starših, a ti so se protivili. Ni jim ugajal. „Vse premestno se vede, visoko in ošabno, in njegovo govorjenje ni govorjenje resnega in poštenega moža,“ so rekli, in jaz sem bila žalostna. „Zakaj ga obsojate? Morda je boljši od vseh v naši vasi in jaz ga ljubim in morem biti le ž njim srečna.“ Preprosila sem očeta, vdal se je z nevoljo in rekel: „Idi, a v nesreči se me ne spominjaj!“ Mati se je natihoma solzila, a ni nič ugovarjala — bila je tiha in dobra.

Šla sem ž njim vsa srečna, ljudje pa so me zavidali. „Glejte jo,“ so govorili s sovraštvom v očeh, „kupila si je srečo za lepoto in denar, ta ošabnica . . .“

Imela sem novi dom. Kratek je bil dan sreče in mojih sanj. Prebudila sem se in spoznala, da stojim ob grobu svojih pokopanih nad. In komu bi tožila? On ni ostajal pri meni; imel je vedno kake važne opravke v mestu. In čemu bi tudi tožila? Smejal se je mojemu otožnemu obrazu in ni imel zmisla za moje solze. Njemu se je pač življenje smejalo, pljuskalo je okrog njega in on je pozabil sredi valov, da ga čaka doma samotna žena.

Nekoč sem ga le boječe opomnila, naj ne pozabi na bodočnost, a odvrnil mi je osorno, da živi za svoj denar.

Tako sem nosila svoje gorje par let v samoti in svet ni vedel zanj, pa tudi on se ni brigal.

Nekega dne pa sem izvedela, da nimamo ničesar več, da naš dom ni več naš, da smo berači. — Torej dvojna prevara!

Čakala sem, da pride morda skesan, kajti v tem žalostnem trenutku sem videla celo upanje: začel bo drugo življenje, odpustim mu in srečni bodemo še, čeprav v revščini. A zaman sem upala, zaman čakala: ni se vrnil.

Prodali so nam vse razen stare skrinje, ki je bilo v njej nekaj slabe obleke. Naložila sem na voz njo in vas troje — tebe, Marjana in Nado, svojo edino premoženje, da ga odpeljem iz kraja gorja in žalosti. Toda kam? Nič ni našega, vse je tuje, Vanda, tega ne moreš umeti! Kaj bi mi bilo, če bi bila ostala sama! Šla bi bila v svet in se preživela z delom. A troje nedoraslih otrok! . . .

Kako sem prosila odpuščanja očetov dom, ki sem ga zapustila nekoč tako lahko in brezskrbno! In kam drugam, če ne tja? Drugje ni pomoči. Moram k njim, če nočem, da umro lakote nedolžna bitja, ki so še komaj začela živeti. Šla sem in prosila. Bilo mi je odpuščeno, a nekomu ni odpustil oče nikdar. Ta je bil Dušan, vaš oče. Prokletel ga je in veruj mi, tisto prokletstvo ni zadelo samo njega, temveč vse, kar je njegove krvi, tudi vas, moji otroci.

Sprejel nas je moj oče, ljubil nas je, čutila sem to, a obenem je bil v njem neki temen črt do nas. Njegova ljubezen je bila samo usmiljenje in vse, kar smo imeli od njega, je bila le miloščina. Bolelo me je, a bili smo pač berači.

O njem je govoril le malokdaj, a vedno s sovraštvom. „Ubijem ga, če se mi prikaže!“ se je razburjal včasi. Mati si je utrnila skrivaj solzo, a v meni je bil molk. Nisem več jokala niti tožila, onemela mi je duša v boli.

Nekoč srečam Dušana nenadoma sredi polja. Bledega obraza, izpitih potez, meglenega pogleda, in s sklonjeno postavo se mi je

približal skoro opotekaje. Vzdrhtela sem strahu in hotela zbežati. Toda še predno sem se bila obrnila, je klečal pred mano in prosil — odpuščanja. „Ne, tega nisem hotela; ni treba, da bi klečal pred mano, saj sem ti že odpustila, vse sem ti odpustila!“ sem govorila v čudni razburjenosti in ga dvigala od tal. „A z mano ne smeš, moj oče te ubije, beži od tod in ne vrni se več!“

Tedaj pa je zaplamtelo nekaj sovražnega v njegovih očeh in dejal je osorno: „Grem, saj grem, a daj mi denarja. Ali ne vidiš, da stojim sredi ceste — lačen, berač?“

„Nimam ga. Ničesar mi ni ostalo. O, le pomisli, da nisi sam to, kar si, da je tudi tvoja žena, da so tudi tvoji otroci.“

Zvihralo je tedaj v meni vse ono gorje, ki se je rodilo iz nesrečnega denarja in uničilo, ubilo mojo dušo, ko je komaj zasanjala o sreči, vzdignil se je v meni gnev do človeka, ki je tolikokrat zatajil ženo, zavrnil otroke in se veselil sredi razkošnega smeha strasti svojega življenja, zdivjalo je v meni sovraštvo do njega, ki je pokopal moje mlade dni in njih srečo, in pahnila sem ga od sebe. Okrenil se je in rekel s pridušeno grožnjo, da se ne vrne več. — A še se je vrnil.

Nekega dne smo odšli vsi od doma. Ko je bilo čas za južino, sem šla domov ponjo. A ko stopim na dvorišče, vidim človeka, ki je skočil pravkar skozi okno in imel nekaj zvitega pod pazduho. Hitro je izginil za hišo, a spoznala sem ga. Bil je Dušan, vaš oče. — Pozneje sem videla, da je odnesel zadnjo mojo obleko, ki mi je bila še ostala — bila je poročna obleka. Prihodnjo nedeljo sem bila z očetom na trgu, kjer sem našla pri nekem trgovcu, ki je prodajal staro ponošeno obleko, tudi svojo. Oče mi jo je kupil nazaj.

Ta dogodek me je še bolj potrl. A od takrat se ni vrnil nikdar več. Jaz pa sem čakala in čakala; prešla je jesen in privihrala je zima s svojim belim, mrtvaškim prtom, ki ga je razgrnila povsod, ah povsod, tudi v moji duši. Čakala sem, kdaj pride pomlad, da bi vstala iz bolnosti — prišla je in šla mimo, ostala sem bolna; čakala sem poletja, da bi spet zagorelo v meni čuvstvo sladke zavesti do življenja, a tudi to je šlo mimo brez toplega žarka zame, za bol moje duše. Niti pod žarki poletnega solnca ni oživelu meni, kar je bilo z bolečinami zatrto. Strah me je bilo življenja, tako strah, da sem v tem strahu uničevala, kar je bilo še svetega v meni, in sem z resignacijo v prazni duši študirala njeno gnilobo, in žal, neskončno žal mi je bilo, da sem upala v srečo.“

„Ti uboga, uboga!“

„A ni bilo dovolj moje nesreče. Prokletstvo je seglo tudi na vaša pota, moji ubogi otroci! Ne čudi se! Nikdar ti nisem pripovedovala o onih težkih dneh, bila si premlada in nisem ti hotela greniti duše. A zdaj, ko vidim, da je tudi v tebi že spoznanje, zdaj govorim. Vse je ležalo zakopano v meni in hotela sem, da bi ostal ta grob večno molčeč, a prišla je ura, ko je moral govoriti. Bil je brez križa ta grob in na njem je ležal težak kamen — kletev zavoženega življenja.

Otrok si bila še, ko smo plakali ob Marjanovem odru. Bili so dnevi, ko bi še nebo plakalo. Zakričala je takrat moja duša v onemoglosti: „O Bog, ni li več pravice in milosti pri tebi?“ Iz groba mi je odmeval odgovor: „Ni je!“

Zagrmel je grob svoj žalni, temni spev, ko je padla rakev v njegovo črno naročje. In meni se je zdelo, kakor da slišim, kako je zaplakalo doli v globini mlado življenje, polno visokih upov in nad, kako je zaihtela doli v teminah neuživana požeta mladost.

Plakala je za njim deva in ga klicala nazaj, dasi je vedela, da se nikoli več ne vrne. Odšel je z življenjem od nje in sama je ostala v mrtvih vrtovih, v katerih je drhtel le trepet smrti. Toda tako je zapisano!

A ni še bilo dovolj žrtev. Nebo je zahtevalo še več. — Bilo je v maju in Nada je pokašljevala okrog, bleda in izmučena. Nekoč mi je govorila: „Rada bi umrla v maju; zdi se mi, da bi bilo lepo. V njegovih zadnjih dneh, ko bi umiral tudi on, bi se poslovila od rožnih dni. Z njegovim zadnjim cvetjem bi mi okrasili blede lice, njegovi zadnji žarki bi goreli drhteč ob moji krsti in njegovo zadnje zelenje bi šuštel nad mračnimi pogrebci in pripovedovalo o mojem umrlem upanju. Res, lepa bi bila smrt majevih dni v zadnjih majevih dneh.“

In tako se je zgodilo. — Ostala si mi samo še ti. A sedaj slutim, da tudi ti sanjaš o smrti. Vidim, kako prazno je v tvoji bolni duši, vidim, kako drhti v njej smrtni dih preko velih cvetov. O, uniči v sebi one žalostne misli, uniči spomin, kajti ta spomin te umori! A morda je vse zaman. O, Vanda, to je zla usoda, to je prokletstvo, ki nas preganja, ker smo posegli nekoč po sreči. — Ne vznemirjaj se, Vanda, morda pa bo nebo vsaj tebi milostljivo. — Pozno je že, pojdi počivat in bodi srečna vsaj v sanjah!“

Vanda je spala nemirno. Sanjala je, kako se je pripeljala skozi vas na velikem vozu črnooblečena žena. Blesteči biseri so bili všiti v dragoceno tkanino njenega dolgega plašča in svetli kristali so se

lesketali v njenih temnih razpuščenih laseh. Stopila je iz visokega voza in prihitela z razprostrtimi rokami k njej. Bilo jo je strah in umeknila se je njenemu temnemu objemu.

„Kaj se me bojiš? Kaj trepetiš pred mano? Mar nisva prijateljici, me ne maraš poznati več? Včasih sem bila tvoja edina spremljevalka na temnih potih. Pri meni si iskala utehe, in glej, tudi nocoj ti je prinašam. Zato se me nikar ne boj, ne brani, da te objamem! Mehko je v mojem naročju, tako mehko, da zaplakaš.“

„A jaz ne maram plakati,“ je odgovorila plaho Vanda. „Jaz hrepenim po smehu in radosti, jaz ne ljubim tvojega temnega, hladnega naročja, meni se hoče blestečega, gorkega solnčnega objema!“

„Tako? Ne maraš plakati? O, le glej, koliko solza je v mojem temnem plašču, le glej, koliko jih je raztresenih v noč mojih razpuščenih las! Tvoje so te solze, še neizplakane, a pride ura, ko jih boš plakala, in to ne bo več dolgo.“

Drhteč je stala Vanda pred temno ženo — žalostjo, in ona jo je objela in zaplakala je plač obupen in neutešen.

Od tiste noči je bila žalost ž njo in njene solnčne sanje so utonile v brezkončnost, odkoder ni povratka.

Janko Glaser:

Si mlad? . . .

Si mlad? Napoti se jutra iskat,
napoti se sedemkrat
in osmi neuspeh
naj novih moči ti zaneti v očeh!

Pod alejo.

Zadivljeni poljubljajo te žarki,
zapletajo se v mehkih ti laseh;
pred mano gresta po umrlem parki
in z vama gre ljubezni svetel smeh.

O deklica, zdaj čutim kot nikoli,
kako te ljubil bodem vekomaj!
In tesno mi je od svečane boli:
zavriskal bi in ne bi znal, zakaj.
